

Використана література:

1. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.eurocontrol.int>
2. ATCO Basic Training – Training Plans v 1.0 – Eurocontrol, 2003 – 132 p.
3. O Rating Training Training Plans: Aerodrome Training v. 1.0 – Eurocontrol, 2004 – 50 p.

КМИТА Е. В. *Формирование и развитие иноязычной компетентности авиадиспетчеров в Германии (Пункт организации воздушного движения Маастрихта).*

В данной статье рассматриваются методологические аспекты иноязычной подготовки авиадиспетчеров в Германии. Рассмотрены теоретическая подготовка, тренажерная подготовка и подготовка на рабочих местах.

Ключевые слова: диспетчеры управления воздушным движением, иноязычная компетентность, формирование и развитие, Германия.

КМИТА Е. V. *German controllers' foreign language competence forming and development (Maastricht air traffic control unit).*

The methodological aspects of German controllers' foreign language training are described in this article. The theoretical training, simulation and on-the-job training are defined too.

Keywords: air traffic controllers, foreign language competence, forming and development, Germany.

УДК 17.022.1

Кондрак Еліас Аріф
Українсько-американський гуманітарний інститут
“Вісконсинський міжнародний університет” (США) в Україні

ЦІННОСТІ, НОРМИ ТА ПРИНЦИПИ МОРАЛІ
ЯК ЧИННИКИ ЦИВІЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

Статтю присвячено проблемам морального й етичного виховання. Розглянуто цінності, норми та принципи моралі як чинники цивілізованого суспільства. Аналізуються життєві моральні принципи у вченні Махатма Ганді.

Ключові слова: мораль; етика; цінності, норми та принципи моралі; морально-етичне виховання.

*Моральний вплив, який Ганді справив на мислячих людей,
є набагато сильнішим, ніж здається можливим
у наш час з його надміром грубої сили.
Ми вдячні долі, яка подарувала нам такого
блискучого сучасника, дороговказ для прийдешніх поколінь...
Можливо, прийдешні генерації простоне повірять,
що така людина із звичайної плоті і крові ходила по цій грішній землі.*

Альберт Ейнштейн

Відомо, що введений Цицероном термін “мораль” [1; 2] означає загальноприйняті в суспільстві уявлення про хороше і погане, правильне і неправильне, добро і зло, а також сукупність норм поведінки, що

впливають з цих уявлень [3]. Це система неформалізованих у вигляді правових приписів, поглядів, уявлень, норм та оцінок, що регулюють суспільну поведінку людей.

Мораль походить від грецького слова “етика” і може означати норов, настрої, дім, характер, темперамент, звичай. У Гомера слово “етика” позначає місце розташування або спільне проживання. У Геракліта цим словом позначається спосіб життя, зразок. Він використовує цей термін у розумінні характеру, темпераменту людини. У IV столітті до нашої ери Аристотель терміном “етика” позначав чесноти людини, що він демонстрував у повсякденному житті, які знайшли своє відображення в його поведінці і робили його ідеальним: мужнім, помірним, мудрим, справедливим, розсудливим, порядним, а, згодом, етикою він визначив науку про ці найкращі людські якості.

Багато великих і видатних людей – філософів, мислителів, учених, просвітителів, громадських і політичних діячів – доклали чималих зусиль для створення моральних устоїв людства, моралізації людського життя і поведінки громад та окремих осіб з метою мирного та цивілізованого співіснування націй і народів на планеті Земля. Однак події останніх років, пов'язані з постійними протистояннями громадянського населення і урядів цілої низки країн світу, різнобарвні революції, що збурили суспільство, довели до зубожіння мільйони людей і казково збагатили деяких можновладців, свідчать про загальну ерозію суспільної моралі, повну або часткову втрату віри людей у високі ідеали моралі та етики, перешкоджають поширенню моральності, пануванню честі і громадянської свідомості серед великих мас населення в різних регіонах світу. Причини світової нестабільності відомі: це і боротьба наддержав за природні ресурси, ринки збуту і дешеvu робочу силу; і боротьба релігійних керівників і вищого духовенства за паству і владу (що призводить до надзорського протистояння на релігійній основі); і поступове зменшення впливу освіти і науки в країнах, що найбільше постраждали від військових дій і де значна частка населення опинилася за межею бідності.

Саме тому і саме зараз постає необхідність посилення морально-етичного виховання людей в усьому світі, запровадження цінностей, норм і правил моралі і цивілізованого співіснування народів різних рас і віросповідання, звернення до вчень великих філософів і мислителів-гуманістів, серед яких провідною постаттю є Великий Махатма Ганді.

Мораль, на думку Ганді, – це сама основа життя. Саме існування і прогрес окремих людей і суспільства залежать від моралі. Вона стримує пристрасті та спонукання, що, з одного боку, ведуть до розбіжностей, розбрату і руйнування, а з іншого – сприяють розвитку протилежних почуттів, створюють гармонію, мир і щастя. Мораль має найбільшу цінність у житті. Вона розвивається поступово, за допомогою тривалого процесу еволюції людини. Вона стає все більш і більш надійною і міцно

вкорінюється в самій його природі. Таким чином, моральне почуття, або совість, стає внутрішнім керівником людини. Тому Ганді особливо підкреслює необхідність пізнання для моралі. Простий механічний вчинок, здійснений або під впливом сліпого спонукання, або за звичаєм, не може вважатися справді моральним. Мораль передбачає свідомість, вільне рішення [4, с. 75-76]. “Якщо вчинок здійснений невільно, він не може бути названий моральним. Але і в тому випадку, якщо ми діємо подібно машинам, не може бути й мови про мораль. Якщо ми хочемо назвати вчинок моральним, то він повинен бути зроблений свідомо, як справа боргу. Будь же вчинок, продиктований страхом або всякого роду насильством, не може бути моральним” [5].

Хороший вчинок немислимий також без знання умов існування своїх ближніх, знання середовища і особливо без знання мотивів, які ховаються за цим вчинком. Ось чому в етиці Ганді надає величезне значення самоаналізу. Потрібно завжди бути зібраним, говорив він, і стежити за спонуканнями, які керували цими вчинками: “Наші бажання і спонукання можуть бути розділені на два класи – егоїстичні й безкорисливі. Всі егоїстичні бажання аморальні, в той час як бажання поліпшити самих себе заради того, щоб зробити добро іншим, воістину моральне” [6]. Самоаналіз необхідний, щоб стримувати наші егоїстичні потяги. Без самоаналізу неможливе самоочищення.

Коли у Ганді бували які-небудь конфлікти чи розбіжності з окремими особами або якимись організаціями, він негайно заглиблювався в себе, щоб проконтролювати свої мотиви і дії; і, якщо він знаходив у себе які-небудь недоліки, він зізнавався в цьому і намагався їх усунути. Але, як і деякі сучасні психологи, Ганді визнавав, що самоаналіз іноді може бути оманливим і що інші, спостерігаючи за нашою поведінкою, часом більш ясно бачать наші потяги і бажання. Тому він визнавав важливість думки інших осіб. Він радив: “Ми повинні намагатися також бачити себе так, як бачать нас інші”. Таким чином, ми приходимо до висновку, що пізнання з усіх аспектів вельми істотне для хорошого, а також і плідного морального життя.

Вчинок людини в сьогоденні визначає його майбутнє – так свідчить індійський закон карми. Аморальний вчинок в сьогоденні спричинює падіння людини в майбутньому, псує її звички, і вона вже не зможе досягти гарного, благородного життя. Вільям Джемс говорив, що наші хороші звички являють собою найбільш значний капітал нашого життя. Ефективні успіхи, які досягаються часом шляхом застосування безчесних засобів, не повинні помилково прийматися за реальні успіхи. Якщо успіх не облагороджує людину, він недостойний людських зусиль. Якщо людина втратила себе, його успіхи стають ганебними і гідними лише жалю. У цьому зв'язку Ганді пише: “Вони кажуть: “Засоби – це врешті-решт лише засоби”. А я б сказав: “Засоби – це врешті-решт все”. Які засоби, такий і результат. Немає межі,

яка відділяє засоби від результату” [7]. Погані засоби ніколи не можуть привести до справді хорошого результату. Тому, безумовно, легковажно думати, що хороший результат виправдовує погані засоби. Всі використовувані засоби повинні робити людину морально кращою, а тому застосування безчесних засобів морально не виправдане. У Біблії говориться: “Яка користь для людини, якщо вона придбає цілий світ, а душу свою втратить?” Цим принципом Ганді особливо часто користувався, уникаючи застосування всіх тих способів політичного визволення, які спиралися на ненависть і насильство. Він був упевнений в тому, що хоча такі способи і можуть тимчасово виявитися успішними, вони принижують народ і втягують його в нескінченні серії майбутніх кровопролиттів і руйнувань.

Вивчення праць великих філософів і вчених щодо моральності та етичної поведінки доводить, що совість людини вимірюється духовними цінностями і правилами (нормами) загально визнаної людської моралі, якими вона керується в житті і в спілкуванні з іншими людьми.

Цінність – це те, що людям корисно і дорого. Духовна або моральна цінність – те, що дорого людині в собі й в інших: життя, честь, гідність, дружба, любов, вірність, справедливість та ін. Моральна цінність – це добро, яке людина бажає собі і іншим, на противагу злу, що заподіює страждання. У кожної людини своя ієрархія цінностей: в одного – життя, в іншого – честь і гідність, у декого – служіння людям. Разом із тим приблизно однакові поняття щодо вагомості і значення у пріоритеті цінностей поширюються на великі групи людей – соціальні, професійні та ін. Так, серед російського дворянства та багатьох кавказьких народностей існувала думка, що образу можна змити тільки кров'ю на дуелі. Гвардійські офіцери (як і інші аристократи) ризикували життям заради честі коханої жінки, вони вважали це своїм моральним обов'язком. У багатьох країнах світу ще й досі існує поняття вендети, кровної помсти, необхідності помсти за прикру образу (“око за око”). Саме таке у таких випадках і у такий спосіб використання насилля вважав неприйнятним Великий Махатма Ганді. У лікарів своя ієрархія цінностей: за моральними правилами “клятви Гіппократа” лікар рятує пацієнта незалежно від того, друг він чи ворог, лікар лікує хворих, навіть якщо сам ризикує заразитися смертельною хворобою, здоров'я хворого для нього цінніше власного. Це й є професійною лікарською етикою. Головним у житті суспільства є підтримка механізмів дії моралі в конкретних життєвих ситуаціях. Ціннісна орієнтація людини визначає його зобов'язання, тобто те, як він повинен себе вести, яким моральним правилом (нормою) керуватися. Зобов'язання (у сенсі “справа честі”) є основним поняттям моралі. Зобов'язання перед іншими людьми. Але в особистості, яка керується моральними цінностями, ці зобов'язання є, насамперед, обов'язком перед власним сумлінням. “Боргом честі” диктується вчинок, який відповідає моральній вимозі, тобто моральному

правилу.

Ці правила (норми) народжуються в суспільстві стихійно і зазвичай є неписаними. Нові покоління засвоюють їх з самого способу життя, з повсякденних відносин з іншими людьми. Правда, багато моральних правил записані в релігійних книгах, зокрема в Біблії – “священній книзі” іудеїв і християн. Важливими для морального виховання віруючих інших релігій є Коран, буддистські трактати тощо.

Друга особливість моральних норм полягає в тому, що вони формулюються в короткій абстрактній формі і мають абсолютний характер, тобто не роблять винятки з проголошеного правила. “Не убий”, “Не збреши”, “Одного разу збрехавши, хто ж тобі повірить!” Ці аксіоми є абстрактними, не прив’язаними до конкретної ситуації, до конкретного випадку. Але можуть виникнути за питання: “А якщо на мене нападають лиходії і врятуватися я можу, тільки позбавивши їх життя?” і “Чи повинен лікар рятувати життя вбивці (навіть – вбивці дитини) або говорити хворому, що той через день помре?”. Однак, моральні норми часто не можуть й, іноді, не повинні підходити до всіх випадків життя та надавати прямої відповіді, вони складають основи, початки, принципи моральної поведінки.

А як же оцінити конкретні випадки відступу від морального правила? Чи правий був той, хто рятуєчись убив лиходія? Чи правий був лікар, врятувавши життя вбивці? Треба чи не треба було казати хворому про його швидку неминучу смерть? У кожному випадку судити треба як за шкалою “добро – зло”, так і за шкалою “чесно – не чесно”, не забуваючи й про чинне законодавство (яке в різних країнах може мати свої особливості. Напевно, мимовільний вбивця лиходія здійснив добрий вчинок: він врятував своє життя і життя інших, хто міг стати невинною жертвою цього лиходія. Але з позицій законодавства деяких країн він може бути визнаним винним і отримати покарання. І лікар за умовами одних країн здійснив добрий вчинок, що не посиливши душевних мук хворого. За умовами ж інших – навпаки, ввів його в оману. Звичайно, розуміння добра і зла не в усьому збігається у різних людей, у різних соціальних груп і в різних соціумах. Комуністична ідеологія вважає великим благом і добром для людства ліквідацію приватної власності. А противники комуністичних поглядів, навпаки, вважають це найбільшим злом. Моральні норми регулюють не тільки вчинки людей, а й їхні думки і почуття. Ниці почуття і злі думки є аморальними. Людина вже є аморальною, якщо вона тільки зі страху бути покараною не краде, але дуже-дуже хоче вкрати...

Головним стимулом до моральної поведінки особистості є совість. Таким же чином докори сумління, сором є найсильнішими засобами для дотримання цих норм. Але ж не у всіх є совість, не всі відчувають почуття сорому за свої аморальні проступки. На цих людей впливає інша сила – суспільний осуд. Такій людині не подають під час зустрічі руки, її не запрошують в будинок, із нею припиняють стосунки друзі, її характеризують

як низьку людину, негідника, брехуна і т.д. Це дуже сильний засіб. Багато ж людей соромляться своїх непристойних вчинків, як це робив, наприклад, Фамусов, вигукуючи: “Ах, Боже мій! Що буде говорити княгиня Марія Олексіївна!” [8].

Мораль засуджує ниці(низинні), егоїстичні інтереси і прагнення людини: жадібність, злобу, брехливість, прагнення домагатися мети будь-якими засобами, неповагу до інших людей і т.д. Але це не означає, що норми моралі нехтують особистими інтересами людини. Основний моральний закон, або моральний імператив, визначає: роби з іншим так, як ти хотів би, щоб чинили з тобою. Це означає, що мірилом моральної поведінки є сама людина, її інтереси та прагнення. І якщо вона буде поступати з іншими відповідно до загальноприйнятих норм моралі, то і вони будуть так же поводитися з нею. Якщо хочеш собі добра, ти отримаєш його, якщо будеш дарувати добро іншим. Аморальний проступок тільки в перший момент дає вигоду тому, хто його вчинив. Це стосується і дитини, яка хоче йти гуляти і бреше батькам, що вже вивчила уроки. Це ж стосується і вищих посадовців, які розпочинають війни і брешуть своїм виборцям про благородні наміри їх захистити. Якими б не здавалися благородними наміри вести війну – вона завжди аморальна, якщо є агресією і ведеться на чужій території! Навіть досягнувши мети, таким правителям не слід радіти. Ці успіхи є тимчасовими, побудованими на брехні, і вони врешті-решт обернуться не однією поразкою. Доказом цього є війни у В'єтнамі, Афганістані, Іраку, в країнах Арабського регіону. Жодні політичні мотивації (і спекуляції!) не можуть виправдати людські смерті, покалічені долі, нещасних і збожілих дітей і їхніх батьків. Це приклади типових аморальних “подвійних стандартів” і використання моральних цінностей у власних корисних цілях.

І все ж, незважаючи на всі відмінності окремих моральних цінностей у людини, груп людей, що розрізняються за професією, національністю, релігією, у всіх народів є однакові моральні норми і принципи, тобто загальнолюдська мораль. Дійсно, як люди різних культур, способу життя змогли знайти шлях один до одного в цьому світі? Тільки тому, що кожен з них побачив в іншому таку ж людину, як він сам. Окремим особам і групам людей різних рас і народів допомагає почуття гуманізму, почуття загальної приналежності людському роду. Деякі вчені, спираючись на численні етнографічні дослідження, дійшли висновку, що такі моральні якості, як чесність, правдивість, вірність, щедрість, гостинність, ввічливість, вдячність, є загальним надбанням всього людства. З іншого боку, у всіх людей викликають засудження злодійство, шахрайство, брехливість, лжесвідчення. Серед заповідей Біблії, які Бог прорік до Мойсея, древнього вождя іудеїв, були: “Шануй батька твого і матір твою, щоб продовжилися дні твої на землі ...”, “Не вбивай, не чини перелюбу, не кради, не свідчи неправдиво на ближнього свого, не бажай дому ближнього твого ... нічого,

що у ближнього твого”. Ці моральні вимоги трапляються у різних народів у різні часи в їхніх текстах і фольклорі. Загальнолюдські правила моралі є тим “обов’язковим мінімумом”, якому повинні підкорятися люди, щоб між ними не почалася “війна всіх проти всіх”. Норми найбільш легко піддаються однозначному тлумаченню. Це означає, що люди різних соціальних, національних, вікових та інших груп вкладають у ці правила однаковий зміст.

Але чи достатньо, проте, моральних норм та їх впливу на людей, щоб вирішити всі суперечки між ними? Адже за допомогою моралі людина може виконати свій обов’язок перед іншими, але не може захистити свої особисті інтереси. Конфлікт цих інтересів настільки сильний, що мораль з її засобами впливу виявляється безсилою. Таким чином, виникає необхідність у праві. Але право також має будуватися на принципах моралі, підтримувати мораль і захищати її для усіх і для кожного.

Таким чином, для реального та дієвого морально-етичного виховання й прищеплення норм моралі в усьому людському співтоваристві вже змалку і протягом усього життя людину треба правильно навчати, щоб для нього не пустим звуком були такі поняття, як совість, моральність, моральні цінності і норми моралі. Кожен має знати, що:

- Совість – це здатність людини встановлювати для себе планку моральних вимог і виконувати їх.
- Моральна цінність – це те, що дороге людині в собі і в інших, добро, якого людина бажає собі й іншим.
- Цінності визначають обов’язок людини, який є основним поняттям моралі, а зобов’язання – справа честі – визначає правило поведінки (норму).
- Норми моралі народжуються в суспільстві стихійно, і, як правило, є неписаними.
- Моральні норми формулюються в короткій абстрактній формі і мають абсолютний характер, тобто не допускають винятків з встановленого правила.
- Судити про моральність конкретного вчинку треба за шкалою “добро – зло”. Вчинок моральний, якщо він добрий і не приносить іншим зла.
- Засобами впливу на аморальну поведінку є докори сумління (сором) і суспільний осуд.
- У суспільстві існують різні системи моралі, але є загальнолюдські моральні норми. Це той “обов’язковий мінімум” моралі, який необхідний, щоб не почалася “війна всіх проти всіх”.
- Мораль, однак, не може захистити особисті інтереси людей, вирішити конфлікт (зіткнення) цих інтересів. Це можуть зробити моральне законодавство, право, морально-етичні професійні кодекси і норми співіснування та поведіння у суспільстві.

Завершуючи роздуми про моральність, слід зауважити, що в індійських мислителів ми можемо відзначити також повну одностайність щодо необхідності того, щоб кожна людина намагалася практикувати деякі основні чесноти. До таких чеснот належать: не завдання шкоди, правдивість, утримання від злодійства, цнотливість та неприйняття, тобто утримання від володіння зайвими речами. Ці п'ять чеснот визнаються майже всіма великими мислителями, хоча інтерпретуються вони по-різному – з більшою чи меншою строгістю. Махатма Ганді визнавав всі п'ять традиційних чеснот, але тлумачив їх у світлі свого власного досвіду і вчення та користувався ними залежно від часу й умов, в яких він і його соратники жили, і залежно від тієї соціальної та політичної роботи, якою всі вони були зайняті.

Насправді до цих прийнятих п'яти чеснот він додавав ще кілька – як для самого себе, так і для мешканців його громади. Толстовська інтерпретація біблійних заповідей справила певний вплив на Ганді і підкріпила його значно розширене тлумачення п'яти чеснот. Для бездоганного застосування в житті кардинальних чеснот, а також і інших принципів Махатма Ганді користувався загальноіндійською формулою “в думці, в мові, в дії”. По суті те ж саме ми знаходимо і в біблійному вченні. Вчинок, насамперед, зароджується в розумі. Потім він зовні проявляється в мові і, нарешті, досягає свого завершення в дійсній, тілесній діяльності. Тому Ісус вважав, що той, хто згрішив тільки в думках, той уже вчинив перелюб. Не існує стіни, що розділяє різні рівні людського життя. Чистота не може бути цілком досягнутою, поки все життя в думках, мові і дії не стане чистим. Більше того, якщо навіть найменше зернятко не видалити, воно пустить корінь і непомітно дасть свій паросток. Тому абсолютна чистота – застосування на практиці чесноти в думці, мові і діях – чистота, яка не залишає ані найменшої щілини для диявола, повинна стати нашою метою. Ця ідея все більше і більше закріплювалася у Ганді, тому що істина для нього була джерелом існування і не залишала місця лицемірству, де допускається “одне в розумі, інше в мові і що-небудь третє в діях”. Щоб зміцнити свою волю, Махатма Ганді брав на себе обітницю дотримання моральних правил [4, с. 87-88].

Всі Великі були такими через високу моральність й етичність. Вони є для всіх прикладом для наслідування і дороговказом у складному і суперечливому житті.

Використана література:

1. Этимология и генезис терминов “этика”, “мораль”, “нравственность”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.abccba.ru/abc16.php> (Дата звернення: 20.07.2013).
2. Кемеров В. Философская энциклопедия. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://terme.ru/dictionary/183/word/moral> (Дата звернення: 22.07.2013).
3. Попов М. Полный словарь иностранных слов, вошедших в употребление в русском языке / составил М. Попов. – 3-е издание. – 1907.

4. Датта Д. Философия Махатмы Ганди / перевод с английского А. В. Радугина. – М. : Изд-во Иностранной литературы, 1959.
5. Bose, Kumar N. Selections From Gandhi / By Nirmal Kumar Bose. – India : Published by: Navajivan Publishing House, Ahmedabad. – 1948. – 320 p. – P. 300.
6. Там же. – С. 223.
7. Там же. – С. 37.
8. Грибоедов А. С. Горе от ума. – СПб., 1862. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://imwerden.de/pdf/griboedov_gore_ot_uma_1862.pdf(Дата звернення: 25.07.2013).

КОНДРАК ЕЛИАС АРИФ. Ценности, нормы и принципы морали как факторы цивилизованного общества.

Статья посвящена проблемам морального и этического воспитания. Рассмотрены ценности, нормы и принципы морали как факторы цивилизованного общества. Анализируются жизненные моральные принципы в учении Махатма Ганди.

Ключевые слова: мораль; этика; ценности, нормы и принципы морали; морально-этическое воспитание.

KONDRAK ELIAS ARIF. Values, norms and principles of moral as factors of the civilized society.

The paper deals with the problems of moral and ethical education. Values, norms and principles of moral as a factors of civilized society are considered. The vital moral principles in the teaching of Mahatma Gandhi are analyzed.

Keywords: moral; ethics; values, norms and principles of morality; moral and ethical education.

УДК 37.016:78]:7.071

Корзун В. В.
Київський університет імені Бориса Грінченка

МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Сучасна наука, що досліджує різноманітні прояви музично-творчої діяльності людини, є складною системою знань, пов'язаних з пізнанням різних музичних явищ, внутрішніх закономірностей музики, її функціонуванням. Теорія музичного виконавства займає своє особливе місце в охопленні цілої низки складних проблем, вирішення яких вимагає різних наукових підходів і спільних зусиль спеціалістів в галузі естетики, психології, педагогіки, музикознавства. На вивчення цих актуальних питань і спрямована стаття, мета якої є дослідження музично-виконавської майстерності у музичній педагогіці.

Ключові слова: професійна майстерність, музичне виконавство, індивідуальність, виразність виконання, виконавська майстерність.

Плідність і перспективність теорії музичного виконавства забезпечується її послідовною опорою на методологічні принципи.

В теорії (естетика і мистецтвознавство) виконавська діяльність постає як динамічна система, складовими якої є композиторська творчість, творчість інтерпретатора та слухачька “співтворчість”. В науковій літературі є різноманітні підходи до визначення сутності виконавського мистецтва та